

Bevarandeplan Natura 2000

(Enligt 17 § förordningen om områdesskydd 1998:1252)

Kesebotten, Årjängs kommun, Värmlands län

Områdeskod och namn:	SE0610120 Kesebotten
Mittpunktskoordinat:	1285620 - 6612500
Totalareal:	200,4 ha
Fastställd av Länsstyrelsen:	2006-03-15
Områdestyp:	Området är utpekad enligt Habitatdirektivet samt enligt Fågeldirektivet
Fastigheter:	Årjängs kommun: Kesebotten 1:14, 1:24, 1:45 och 1:54.
Ägandeförhållanden:	Fastighet 1:54 ägs av staten och övrigt ingående fastigheter är privata.

Beskrivning av området

Centralt genom Natura 2000-området sträcker sig en sprickdal, som upptas av de långsmala sjöarna Mögsjön och Yxnetjärn. Från Yxnetjärn rinner en mindre bäck åt NNV ner till Mossjöälven. Mögsjön avvattnas åt två håll, dels söderut via Åkertjärn till Kroksälven, dels västerut genom små våtmarker, sumpskogar och mossar ner till Mossjöälven. Längs med bäcken och våtmarkerna finns gott om lodytor. I öster begränsas området av ett myrstråk och en större mosse ligger inom områdets gränser.

Merparten av Natura 2000-områdets äldre fastmarksskog är en lövbränna i sent successionsstadium med dominans av gran. På mossar och mossepartier efter sjöar och vattendrag dominerar tall med inslag av enstaka björk och gran. Kärr och sumpskogar utgörs mestadels av lövsumpskogar med björk och klibbal och ett varierat inslag av gran. Död ved, både av barr- och lövträd, förekommer ganska rikligt, men frekvensen av de grövsta torrträden samt de övervuxna lågorna är låg. Detta kan tolkas som ett brott i kontinuiteten, som troligtvis orsakats av en mycket kraftig brand eller av skogsbruk. Inom området finns även lämningar efter gamla sätrar.

De största naturvärdena är knutna till de lövrika gamla skogsbestånden. Kesebotten hyser den största sammanhängande arealen naturskogsartad skog i skogslandskapet Fjornshöjden. Här finns en koncentration av rödlistade arter som föredrar fuktiga och skuggiga miljöer, varav

många indikerar lång skoglig kontinuitet. Området karaktäriseras av ett artrikt bladlavsamhälle med riklig förekomst av västlig njurlav, lunglav och skrovellav. Här finns också rödlistade arter som grynig gelélav och blylav.

Delar av Kesebotten har varit föremål för mer eller mindre omfattande skogsbruksåtgärder, och ca 80 ha upptas av kalmare, yngre barrbestånd och äldre produktionsskogar. Grovt löv och frötall har lämnats på en del av hyggesmarken. Några bestånd med lövrik 80-90-årig skog har fläckvis utsatts för viss gallring och plockhuggning, men har trots detta kvar en hög lövträdsandel och en del av de strukturer som kännetecknar naturliga skogar.

År 1998 bildades Kesebottens naturreservat med syfte att säkerställa områdets höga naturskogs kvaliteter. Området är av stor vikt för både flora och fauna knuten till gammelskog. Området utgör en viktig art- och genbank som kan fungera som spridningskälla till omgivande skogslandskap.

Ingående naturtyper enligt habitatdirektivet

Habitatkod	Habitatnamn	Areal (ha)	
		Rapporterad	Nytt förslag
7140	Öppna, svagt välvda mossar, fattiga till intermediära kärr och gungflyn.	10	
9010	Västlig taiga	122	
91D0	Skogbevuxen myr	4	

Ingående arter enligt fågeldirektivet

Artkod	Artnamn
A234	Gråspett <i>Picus canus</i>
A239	Vitryggig hackspett <i>Dendrocopous leucotos</i>
A241	Tretåig hackspett <i>Picooides tridactylus</i>

Bevarandesyfte och bevarandemål

Syftet med Natura 2000-området Kesebotten är att bidra till att upprätthålla så kallad gynnsam bevarandestatus för de ingående naturtyperna och arterna på biogeografisk nivå. För att uppnå gynnsam bevarandestatus krävs att specifika bevarandemål uppfylls. I nedanstående tabell framgår bevarandemål för naturtyperna och arterna i detta Natura 2000-område.

Art/naturtyp	Bevarandemål*
Öppna, svagt välvda mossar, fattiga till intermediära kärr och gungflyn (7140)	<p><i>Areal</i> Naturtypens utbredning bibehålls i minst x ha omfattning.</p> <p><i>Strukturer och funktioner</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Vegetationen är naturligt lågvuxen på minst x ha. Högvuxna negativa indikatorarter täcker ej mer än 1 m²/ha. - Krontäckningen av träd och buskar ska vara mellan 0-x % och stamantalet ska vara mindre än 1000st/ha. - Arealen ska ha ostörd hydrologi och hydrokemi. - Utbredning av mosse- och kärrpartier ska bibehållas. - Förekomst av öppet vatten ska bibehållas. <p><i>Typiska arter</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Kärlväxtarter - Mossarter

Västlig taiga (9010)	<p><i>Areal</i> Naturtypens utbredning bibehålls i minst x ha omfattning.</p> <p><i>Struktur och funktion</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Naturvårdsbränning eller naturliga bränder ska genomföras på x hektar? Minst x hektar ska brännas varje 10-årsperiod. - Mängden död ved/levande ved ska vara minst 1/5? - Lövträdsandelen ska vara minst x %. - Icke inhemska trädslag ska saknas. - Sumpskogar med en ostörd hydrologi och hydrokemi. <p><i>Typiska arter</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Minst 2 av de luftföroreningskänsliga typiska lavarerna (ange) ska förekomma i minst x % av provytorna. - Minst 3 av de typiska kärlväxtarterna (ange) ska förekomma i minst x % av provytorna.
Skogbevuxen myr (91D0)	<p><i>Areal</i> Naturtypens utbredning bibehålls i minst x ha omfattning.</p> <p><i>Strukturer och funktioner</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Krontäckningen ska vara minst 25 % och högst 70 %? - Lövträdsandelen ska vara minst x %. - Mängden död ved/levande ved ska vara minst 1/5? <p><i>Typiska arter</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Minst 2 av de typiska kärlväxtarterna (ange) ska förekomma i minst x % av provytorna.
Gråspett (A234) Vitryggig hackspett (A239) Tretåig hackspett (A241)	Mål om arternas populationsutveckling och livsmiljö

*/Bevarandemål fastställs efter basinventeringen

Förutsättningar för gynnsam bevarandestatus

För att de ingående naturtyperna och arterna ska uppnå och bibehålla gynnsam bevarandestatus på lång sikt bör nedanstående förutsättningar uppfyllas.

7140 Öppna svagt välvda mossar, fattiga och intermediära kärr och gungflyn

- Omgivningar med intakt naturmiljö.
- Opåverkad hydrologi och hydrokemi.
- Strukturer/formelement (strängar, höljor, gölar mm) bibehålls i samma omfattning och geografiska spridning. Undantag då förändringen är en positiv effekt av skötsel och restaureringsåtgärder.
- Täckningsgraden av botten-, fält och buskskikt bör inte förändras nämnvärt. Undantag förändringar som kan klassas som naturliga eller en positiv effekt efter restaureringsåtgärd.
- Ingen påtaglig minskning av naturtypernas typiska arter. De typiska arterna reagerar relativt snabbt på naturtypernas hotfaktorer. Förekomsten av de typiska arterna utgör ett mått på naturtypens bevarandestatus.

9010 Västlig taiga *samt* 91D0 Skogbevuxen myr

- Skoglig kontinuitet (naturlig åldersdifferentiering och artsammansättning hos trädslagen).
- Naturvärden utvecklas huvudsakligen genom naturlig dynamik, vilket omfattar störningar, t ex stormfällningar, insektsangrepp, översvämningar och brand.
- Förekomst av substrat för kryptogamer och vedlevande insekter.

Exempel på substrat är:

- Död ved; grenar, torrträd, lågor mm i olika nedbrytningsstadier
- Gamla och grova träd med dithörande barkstruktur
- Lövträd av t ex asp, sälg och rönn
- Hålträd

Substraten utgör även viktiga häcknings- och födosöksplatser för vissa fåglar, exempelvis hackspettar.

- Ingen påtaglig minskning av naturtypernas typiska arter.

Hackspettarna – gråspett, tretåig hackspett och vitryggig hackspett

Skogsbrand har historiskt sett spelat en viktig roll för hackspettarna – på kort sikt genom insektsrikedom på brandfältet och på lång sikt genom bildandet av lövbrännor. God tillgång på lövträd, framförallt asp, är ett gemensamt krav för hackspettarna. Då arterna föredrar relativt kortlivade lövträd medför detta att det krävs stora olikåldrade bestånd alternativt flera närliggande bestånd av olika åldrar för att arterna ska kunna fortleva inom ett område. Död ved, döda och döende träd är andra viktiga faktorer. Undersökningar i den vitryggiga hackspettens häckningsrevir tyder på att 20-25 % av virkesförrådet bör utgöras av död ved. Gråspetten livnär sig till stor del på myror och andra marklevande insekter, till skillnad från de andra hackspettarna, vilka främst livnär sig på vedlevande insekter. Gråspetten gynnas därför av ljusöppna, solexponerade skogspartier.

Hotbild – vad kan påverka Natura 2000-området negativt?

Natura 2000-området innefattas av naturreservatet Kesebotten och de vanligt förekommande hotfaktorerna i form av skogsbruk, dränering och annan exploatering regleras i reservatsbeslutet. Målet med naturreservatet är att bibehålla och förstärka områdets naturskogskaraktär. Genom brand och andra åtgärder restaureras skogsbestånd som tidigare brukats så att artsammansättning, åldersvariationer, strukturer och ekologiska funktioner och processer som tillhör naturskogens ekosystem långsiktigt återskapas. Andelen död ved, lövträd och grova träd kommer på sikt att öka. Älgbete av lövträd (framförallt asp) kan dock utgöra ett hot mot både naturtypen västlig taiga samt fågelarter beroende av lövträd.

Hackspettarna hotas av storskaliga förändringar i skogslandskapet, framförallt minskning av lövträdsrika skogsmiljöer med hög andel död ved. Vad det gäller fågelarterna utgör reservatet en värdekärna (område med högkvalitativ livsmiljö). Reservatet kan inte ensamt uppfylla alla krav som arterna kräver för att fortleva. Viktigt är att se fåglarnas behov ur ett landskapsperspektiv.

Bevarandeåtgärder med tidplan

Följande bestämmelser bidrar på olika sätt till att naturtyperna *öppna, svagt välvda mossar, fattiga till intermediära kärr och gungflyn, västlig taiga* och *skogbevuxen myr* samt arterna *gråspett, vitryggig hackspett* och *tretåig hackspett* uppnår och bibehåller gynnsam bevarandestatus i Natura 2000-området Kesebotten.

Gällande regelverk 2006

- Gråspett, vitryggig hackspett och tretåig hackspett är fredade (3 § i jaktlagen (1987:259)). Fredningen gäller också arternas ägg och bon.
- Enligt 1 a § Artskyddsförordningen är det förbjudet att avsiktligt störa fåglarna, särskilt under deras parnings-, uppfödning-, övervintrings- och flyttningsperioder. Det är även förbjudet att skada eller förstöra djurens fortplantningsområden eller viloplatsen.
- Vitryggig hackspett tillhör Statens vilt (33 § jaktförordningen (1987:905)).
- Tillståndsplikt gäller enligt 7 kap 28 a § Miljöbalken för åtgärder eller verksamheter som på ett betydande sätt kan påverka miljön inom ett Natura 2000-område. *Tillstånd krävs inte för verksamheter och åtgärder som direkt hänger samman/är nödvändiga för skötsel och förvaltning av området.*
- Föreskrifter och skötselplan till Kesebottens naturreservat.
- Åtgärdsprogram för vitryggig hackspett

Behov av ytterligare bevarandeåtgärder

Kesebottens naturreservat utgör en värdekärna för den hotade vitryggiga hackspetten. Vitryggig hackspett är ett av våra mest specialiserade ryggradsdjur med krav på omfattande arealer lövträdsrika livsmiljöer med äldre lövträd och ett stort inslag av död och döende lövved. Den kraftiga tillbakagången av arten har orsakats av en motsvarande kraftigt minskning av lövträdsrika skogsmiljöer med en hög andel död och döende ved. Den primära orsaken till artens snabba tillbakagång hänger således samman med det senaste århundradets storskaliga förändringar av skogslandskapet. Artens krav på livsmiljöerna står ofta i konflikt med skogsbrukets krav på lönsamma produktionsbestånd av barrträd.

I Naturvårdsverkets åtgärdsprogram för vitryggig hackspett fokuseras på särskilt värdefulla trakter där områdesskydd (t ex reservatsbildning) kombineras med t ex riktad rådgivning om generell hänsyn i skogsbruket samt skötsel och restaurering för att långsiktigt öka lövandelen i skogslandskapet runt de områden som fortfarande hyser den vitryggiga hackspetten. Kesebottens naturreservat kommer att vara en viktig pusselbit i detta arbete.

Skogsbruk i runtomliggande skogsbestånd

För att tillfredsställa de olika fågelarternas krav på tillräckligt stora arealer lämplig livsmiljö krävs en god tillämpning av naturvårdshänsyn vid skogsbruksåtgärder inom de skogsbestånd som finns i det omgivande landskapet närmast Kesebotten. Exempel på hänsyn som kan vara aktuellt i detta fall är att eftersträva en begränsning av hyggens storlek, bevara lövträdsinslag i barrskogen under hela beståndets växttid samt lämna kvar grova lövträd, träd av hög ålder, döende och döda träd, hålträd och boträd.

Bevarandestatus idag

7140 Öppna svagt välvda mossar, fattiga och intermediära kärr och gungflyn *och*
91D0 Skogbevuxen myr

Nationellt

Totalarealen av Sveriges myrar och kärr har minskat kraftigt under 1900-talet, trots detta finns fortfarande relativt stora arealer kvar, undantag då det gäller rikkärr. Orsaker till att myrhabitaten har minskat är uppodling, markavvattning och storskaliga torvtäkter. Flera av de kvarvarande myrarna och kärren bär också spår av lokala skador i form av mindre husbehovstäckter och markavvattningsprojekt. Skadorna är mest förekommande på de små myrarna söder om Limes Norrlandicus medan de bäst bevarade habitaten är belägna i fjällen. Igenväxning av kärr, framför allt i södra delen av landet, kan komma att bli ett allvarligt problem framöver på grund av ökat kvävenedfall.

Kesebottens myrmark

Skogen kring det större myrområdet i östra delen av Natura 2000-området har tidigare brukats, huruvida detta har påverkat myrmarken är idag oklart. I övrigt ligger myrmarken i områden med naturskogskaraktär. Dessa myrar uppnår troligtvis kriterierna för gynnsam bevarandestatus. Genom föreskrifterna och skötselplanen till Kesebottens naturreservat bedöms myrmarkerna på sikt kunna uppnå gynnsam bevarandestatus.

Endast översiktlig information om Kesebottens myrmark finns i dagsläget, varför bevarandestatusen inte går att fastställa. Komplettering kommer att ske efter basinventeringen.

9010 Västlig taiga

Nationellt

Naturvärdena är kopplade till naturlig gammal skog med lång skogskontinuitet, gamla träd och död ved, samt även till brandfält och yngre naturliga successionsstadier. Flera organismgrupper finns representerade bland de karaktärsarter och rödlistade arter som förekommer i naturtypen; insekter, lavar, svampar och mossor.

Denna mycket heterogena naturtyp finns spridd i hela den boreala delen av landet. De största arealerna finns i Norrlandslänen och där finns även mycket av de största naturvärdena, även om områden med höga naturvärden finns i hela landet. Naturvärden kopplade till granskog är speciellt riktade mot nordboreal region, men finns även i sydboreal. Tallskogar, brandfält och triviallövskogar har olika artsammansättning beroende på var i landet de ligger och kan därför ha höga naturvärden i hela den boreala regionen. Vissa trakter i fr.a. delar av Norrbotten, Västerbotten och Västernorrland, samt i bl.a. Orsa finnmark och nere i sydöstra Kalmar län har en mer påtaglig brandkontinuitet.

Västlig taiga är ett svensk-finskt tillägg och Sverige/Finland har därmed ett särskilt ansvar för naturtypen inom EU. Historiskt sett är förlusten av västlig taiga mycket stor och endast några få procent återstår (ca 3 % av 21 milj. ha) i boreal region. Produktionsskogsbruket är det största hotet mot naturtypen och dess naturvärden. Bristen på död ved, gamla träd och brandfält leder till en utarmning av artstocken och utdöendet av arter ligger inte i fas med den

kvarvarande arealen. Mycket tyder på att flera arter endast lever kvar i restpopulationer som kommer att dö ut inom en snar framtid. Det är därför av stor vikt att så mycket som möjligt av naturtypen undantas skogsbruket. Avsaknaden av brand är också ett problem för naturtypens naturliga dynamik och artinnehåll.

Kesebotten

Stor del av Kesebottens skog utgör representativa exempel på naturtypen *västlig taiga*. Ungefär två tredjedelar utgörs av naturskogsartad brandpräglad barrblandskog, med ett stort inslag av grova lövträd, framför allt grov asp. Tillgången på död ved av både barr- och löv är god. Frekvensen av riktigt grova träd saknas dock, vilket troligen bero på äldre tiders plockhuggning. Antalet rödlista arter och signalarter är många. Här påträffas arter som aspegelav, gammelgranslav, skriftlav, aspfjädermossa och vedtrappmossa. Av naturtypens typiska arter förekommer arter som vedtrappmossa, talticka, vedticka, storaspticka, garnlav, brunpudrad nållav och grynig blåslav. Den ovan beskrivna delen bedöms uppfylla kriterierna för gynnsam bevarandestatus. Vad det gäller den övriga skogen i områden saknar den på flera sätt naturskogskaraktär då den tidigare varit brukad. Skogen är nu under restaurering och kommer med tiden att utvecklas till naturskogsartade bestånd. Brand kommer att vara en av skötselmetoderna. På sikt kommer även denna del att nå gynnsam bevarandestatus.

Nationell bevarandestatus för ingående fågelarter enligt fågeldirektivet

A234 Gråspett

Sedan mitten av 1970-talet har antalet observationer av gråspett sakta men säkert ökat i antal. Det förefaller dessutom som att en viss ökning sker i de södra delarna av utbredningsområdet. Det häckande beståndets storlek är svårbedömt. En aktuell uppskattning är 700-1000 par. Detta motsvarar ungefär 1 % av det samlade europeiska beståndet på cirka 100 000 par.

BirdLife International listar gråspetten som *declining* i Europa och menar att det är angeläget att Europa tar ett ansvar i artens bevarande. Arten är placerad i SPEC kategori 3, vilket innebär att dess utbredning inte är koncentrerad till Europa och att det europeiska beståndet har en otillfredsställande bevarandestatus.

A239 Vitryggig hackspett

Vitryggig hackspett häckar numera endast i de närliggande delarna av Västra Götalands och Värmlands län (O och S län), där det år 2001 genomfördes fyra kända häckningar vilka producerade 8 ungar. Ytterligare fyra ensamma hanar samt två ensamma honor påträffades i dessa län. Därutöver hittades 2-3 ex. i Dalälven (U och C län) samt en ensam hane i Småland (H län). Beståndet av vitryggig hackspett har minskat kraftigt under de senaste 30 åren och trots stora insatser fortsätter kräftgången. Utan omgående och storskaliga åtgärder kommer arten med största sannolikhet att vara försvunnen som svensk häckfågel inom fem till tio år.

Vitryggig hackspett anges som en relativt vanlig häckfågel i östra Europa, med en uppskattad beståndsstorlek på 23 000 - 50 000 par utanför Ryssland och ytterligare något eller några tiotusental par i Ryssland. Siffrorna från Ryssland och flera andra länder är dock mycket osäkra och förmodligen överskattningar. I Norge finns ett tämligen starkt men minskande bestånd (1 700 par) på Vest- och Sørlandet, där arten häckar i skog längs fjäll- och fjordsluttningar. Det finska beståndet uppgår till cirka 30 häckande par och den totala

populationen från Polen (Bialowieza) i söder till Estland i norr bedöms uppgå till mer än 2000 par, varav omkring 1 000 par enbart i Lettland.

Vitryggig hackspett kan uppträda invasionsartat, något som senast inträffade i Sverige under hösten och vintern 1994. Sådana rörelser från öster kan bidra till att förstärka det extremt svaga svenska beståndet, och kanske t.o.m. leda till etablering i nya områden. Det har framförts teorier om att arten är något av en nomad, anpassad till att utnyttja döende lövuppslag efter skogsbränder, vilket i så fall skulle kunna förklara varför vitryggig hackspett är mera rörlig än andra lövträdsberoende hackspettsarter.

Vitryggig hackspett är rödlistad i kategorin *akut hotad* (CR) i Sverige. BirdLife International listar vitryggig hackspett som *secure* i Europa, vilket innebär att den anses ha en tillfredsställande bevarandestatus sett över Europa i sin helhet. Denna positiva bedömning grundar sig dock huvudsakligen på ett flertal gamla, mycket osäkra och troligen grovt felaktiga beståndsuppskattningar från länder som Rumänien, Kroatien och Slovakien. Med stor säkerhet är situationen för den vitryggiga hackspetten i Europa betydligt allvarligare än vad BirdLife International anger. I samtliga länder med säkra uppgifter på populations- eller utbredningstrend sker minskningar och framtidsutsikterna i de östeuropeiska länderna är minst sagt dystra.

A234 Tretåig hackspett

Tretåig hackspett häckar regelbundet i mellersta och norra Sverige, men är numera ovanlig söder om den biologiska norrlandsgränsen. Tillfälliga häckningar har konstaterats på Sydsvenska höglandet ner till Hallandsåsen i Skåne. Det svenska beståndet beräknades vid mitten av 1990-talet till mellan 5 500 och 7 500 par, vilket utgör cirka 10 % av det samlade europeiska beståndet på knappt 60 000 par. Arten förekommer främst i den boreala zonen i norra Europa, men reliktbestånd finns i Alperna, Karpaterna och andra bergsområden i Centraleuropa. Det svenska beståndet har minskat kraftigt under hela 1900-talet och i ökande takt efter 1950. Minskningen i de kustnära, av skogsbruk hårdast påverkade delarna av Norrland uppgår förmodligen till minst 80 %. Som en följd av detta har tyngdpunkten i artens förekomst gradvis förskjutits allt längre in mot de klimatiskt mer utsatta och totalt sett mindre produktiva fjällnära skogsområdena. Tretåig hackspett är rödlistad i kategorin *sårbar* (VU) i Sverige.

Bevarandestatus för fågeldirektivets arter i Kesebotten:

Gråspett och tretåig hackspett påträffas regelbundet (sparsamt-allmänt) i landskapet runt Kesebotten. Uppgifter om arternas populationsstorlek och trender saknas. Bevarandestatus för gråspetten och tretåig hackspett är oklar men bedöms troligen vara gynnsam. För den akut hotade vitryggiga hackspetten är situationen mycket allvarlig. Natura 2000-området bör betraktas som en värdekärna (högkvalitativ livsmiljö) för respektive art.

Uppföljning

För att bedöma ingående naturtypers och arters bevarandestatus krävs uppföljning av uppsatta bevarandemål. Vid uppföljning utvärderas även befintliga bevarandeåtgärder för att se om de fyller sitt syfte. Om en befintlig bevarandeåtgärd inte har avsedd effekt kommer åtgärden att justeras.

Ett nationellt uppföljningsprojekt pågår. Komplettering kommer att ske då projektets riktlinjer och metoder är möjliga att tillämpa.

Bilagor

1. Natura 2000-områdets avgränsning
2. Ingående naturtypers utbredning (klart efter basinventeringen)

Referenser

- Andersson, A. & Wilde, F. 1998. *Fynd av signal- och rödlistade arter vid Kesebotten*. (opublicerat)
- Länsstyrelsen Värmland, Miljöenheten. *Naturreservatet Kesebotten*. Beslut 1998-11-11. Karlstad.
- Mild, C. & Stighäll, M. 2005. *Åtgärdsprogram för vittryggig hackspett och dess livsmiljöer*. CM Digitaltryck AB 2005.
- Naturvårdsverket. *Natura 2000 – Art och naturtypsvisa vägledningar*. (<http://www.naturvardsverket.se>, 2004-12-28)
- Naturvårdsverket. *Parametrar och metoder för uppföljning i Natura 2000*. Version 4: 2004-05-07.